

BOUWHISTORISCHE VERKENNING

Adres: Oude Kijk in 't Jatstraat 66/Noorderhaven 2

Status:

Periode: veldwerk 11-3-2005

Onderzocht door: T. Tel., F. van der Waard, R. de Vries (veldwerk); H. Wierts (archiefontoerzoek).

Auteur: F. van der Waard

Datum: Oktober 2007 Groningen

Inleiding

Deze bouwhistorische verkenning is uitgevoerd in het kader van het project Bouwhistorische inventarisatie en verkenning van de binnenstad van Groningen. Dit is het eerste project in het kader van de cultuurhistorische inventarisatie van het hele grondgebied van de gemeente Groningen die tot doel heeft de cultuurhistorische kwaliteiten in beeld te brengen.

De bouwhistorische verkenning bevat een korte schets van de bouwgeschiedenis van het pand, een beschrijving van het interieur en het exterieur en een waardestelling. Het onderzoek richt zich in hoofdzaak op het gebouw zelf, waarbij in beperkte mate gebruik is gemaakt van schriftelijke bronnen en oud kaartmateriaal. De bouwgeschiedenis wordt daarom in hoofdlijnen weergegeven. Ook is het mogelijk dat achter voorzetwanden en verlaagde plafonds oudere constructies en interieur-afwerkingen verborgen zitten.

Voor het onderzoek van de bouwgeschiedenis is gebruik gemaakt van het bouwdoos van de dienst Ruimtelijke Ordening en Economische Zaken van de Gemeente Groningen. Het huis is in 1997 onderzocht door J. van der Hoeve e.a. (Gemeente Groningen/Stichting Monument & Materiaal). In dit verslag wordt waar nodig hiernaar verwezen.¹

¹ zie ook rapportnr. 97-14 bouwhistorisch onderzoek. Het pand is 20-5-97 bezocht door J. van der Hoeve en B. Lampe en het rapport 97-14 door B. Lampe dateert van 27-5-2007. Sindsdien is het pand verbouwd waarbij een aantal elementen zijn verdwenen.

SITUERING EN STRUCTUUR

Oude Kijk in 't Jatstraat 66 is een smal diep hoekpand (ca. 5,7 x 17,5 m) aan de westzijde van de Oude Kijk in 't Jatstraat op de hoek met de Noorderhaven dat het gehele perceel in beslag neemt. Het pand heeft twee bouwlagen en een zadeldak met voorschild. Aan de linker (zuidelijke) zijde bevindt zich een smalle drup.

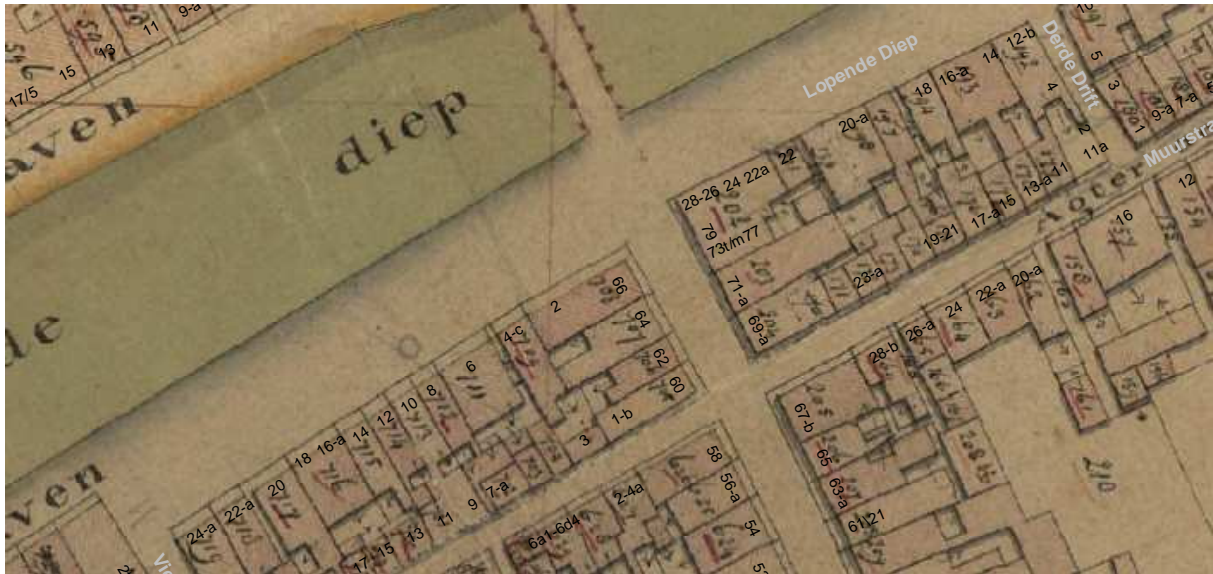
BOUWGESCHIEDENIS

Op de kaart van Haubois uit omstreeks 1643 wordt ter plekke van Oude Kijk in 't Jatstraat 66 een diep hoekpand van twee bouwlagen met zadeldak aangegeven. Het pand had aan de Noorderhaven een trijshuisje. Mogelijk bestond het huidige casco toen al. Dit gedeelte van de stad, de strook vóór de oude stadsmuur, kan pas bebouwd zijn geraakt nadat de stadsuitleg omstreeks 1620 klaar was. Het huis kan derhalve omstreeks 1630/1640 gebouwd zijn. Het huis is opgezet met twee bouwlagen met een steile kap met borstwering. Ongeveer halverwege bevindt zich een dwarsmuur. Het voorste deel van het pand is naar verluidt onderkelderd geweest te zijn. Het gebouw is opgezet met enkelvoudige balklagen (de houtsoort kon nog niet vastgesteld worden) en een kap met vijf enkelvoudige dekbalkgebinten, die een naaldhouten sporenkap ondersteunen. De gebinten zijn deels van eikenhout en deels van naaldhout en voorzien van gehakte merken. Het gebruik van eiken en naaldhout door elkaar en dit soort telmerken komt veel voor in het tweede kwart en het midden van de 17de eeuw en kan de datering omstreeks 1630-1640 ondersteunen.

Detail van de kaart van Haubois uit omstreeks 1643 waarop het hoekhuis vanaf de achterkant is te zien.

In latere tijd bevond zich de gang aan de linkerkzijde en aan de rechterzijde heeft een stookplaats gezeten. Ook waren er stookplaatsen tegen de dwarsmuur en tegen de westelijke eindmuur. Vermoedelijk is deze situatie direct bij de opzet van het pand ontstaan. Op het kadastrale minuutplan uit omstreeks 1830 had het pand al de huidige omtrek.

De kadastrale kaart uit omstreeks 1830 met daarop aangegeven de moderne huisnummering.

Rond het midden van de 19de eeuw heeft een ingrijpende verbouwing plaats gevonden waarbij de gevels zijn gemoderniseerd; de indeling is aangepast en de interieurafwerking vernieuwd. Uit deze tijd dateren diverse interieurelementen zoals de marmeren haardpartij tegen de achtergevel. Het pand kreeg toen een lijstgevel aan de Kijk in 't Jatstraat en de noordelijke zijgevel werd van een blokpleister en een afsluitende lijst voorzien. Ook kreeg het pand nieuwe vensters met zesruitsschuiframes. Hiervan zijn de kozijnen bewaard gebleven en het raamhout van een zesruiter op de begane grond.

In 1904 werd in de voorgevel de winkelpui aangebracht. Mogelijk dateren ook de twee zijdeuren in de noordelijke zijgevel uit deze tijd.

Eind 1999 begin 2000 vond een grondige verbouwing plaats, waarbij volgens zeggen de kelder onder het voorste deel werd dichtgegooid. De nodige binnenwanden zijn toen gesloopt, het meeste raamhout werd vervangen en nogal wat interieuronderdelen zijn verdwenen.

BESCHRIJVING

Gevels

De voorgevel is een gepleisterde drie traveeën brede lijstgevel van twee bouwlagen en een mezzanino. De pleister is vrij recent. Op de begane grond bevindt zich een houten winkelpui uit 1904. De pui heeft een deur links van het midden geflankeerd door etalages. De pui heeft aan de zijkanten houten pilasters en bij de deur twee deurstijlen die een architraaf dragen. Onder de vensters bevindt zich een houten borstwering waarin vierkante en liggend rechthoekige paneeltjes elkaar afwisselen. De pilasters hebben staande panelen en kapitelen. Ook de deur zelf hoort bij de pui.

De eerste verdieping heeft drie tot T-vensters omgebouwde zesruiters met oorspronkelijke 19de-eeuwse kozijnen. Ter hoogte van de bovendorpels van de vensters bevinden zich vier, mogelijk 17de-eeuwse ankers die de balklaag boven de verdieping aan de gevel koppelen.

De mezzanino heeft drie lage mezzaninovensters met tweedelige ramen. Bij het middelste venster is het raamhout recent vernieuwd.

De gevel wordt afgesloten door een houten kroonlijst met een tandlijst. Boven de lijst bevindt zich een voorschild met moderne pannen. Op de samenkomst van nok en voorschild bevindt zich een makelaartje. De voorgevel dateert in deze vorm voornamelijk uit de 19de eeuw, maar heeft zeer waarschijnlijk een oudere 17de-eeuwse kern, gezien de ankers en de pleister die vermoedelijk oude bouwsporen moet verbergen.

De noordelijke zijgevel is een gepleisterde langsgewelf van twee bouwlagen. De gevel is van een witte blokkepleister voorzien met een zwarte plint. Bij een beschadiging van de pleister naast de voorste zijdeur kan het metselwerk van rode bakstenen gezien worden.

De begane grond heeft van voor naar achteren vijf vensters, een deur, een venster en weer een deur. De vensters hebben 19de-eeuwse kozijnen met een duivejagerprofilering. De eerste vier vensters zijn omgebouwde zesruitsers waarvan het tweedelige bovenlicht bewaard is gebleven. Het vijfde venster en zesde venster zijn zesruitsvensters. Het vijfde heeft oorspronkelijk raamhout. De beide deuren dateren uit omstreeks 1910. De voorste deur heeft een hardstenen dorpel en 19de-eeuwse hardstenen neuten met frijnslag. Het profiel van het deurkozijn eindigt met kapelletjes op de neuten.

Boven de vensters zit een rij 17de-eeuwse ankers die een enkelvoudige balklaag suggereren.

De verdieping heeft zeven vensters met 19de-eeuwse kozijnen en recent vernieuwd raamhout. De drie achterste vensters zijn iets smaller en iets hoger geplaatst dan de andere vensters.

De gevel wordt afgesloten door een houten kroonlijst die aan de uiteinden ondersteund wordt door geprofileerde consoles. Onder de kroonlijst steken de oorspronkelijke ankers uit die een enkelvoudige balklaag aangeven.

Boven de kroonlijst bevinden zich een brede nieuwe dakkapel en een trijshuisje met hijsbalk.

Tegen deze gevel is een regenpijp bevestigd met driepasvormige bevestigingsplaten. Voor de noordgevel ligt een stoep van rode Bremer zandsteen met een hardstenen rand, waarop een ijzeren hekwerk staat.

De gevel dateert in deze vorm voornamelijk uit de 19de eeuw, maar heeft zeer waarschijnlijk een oudere 17de-eeuwse kern gezien de ankers en de blokkepleister die wel oudere bouwsporen zal verbergen.

beschrijving per bouwlaag

De begane grond is in tweeën verdeeld door een bakstenen dwarsmuur, die gezien de plaats vermoedelijk uit de 17de eeuw dateert. De ankers suggereren dat de begane grond is overdekt met een enkelvoudige balklaag van mogelijk 13 vakken die echter volledig schuil gaat achter verlaagde plafonds.

De voorste helft van het pand bestaat uit één grote ruimte die als kantooruimte is ingericht met voorzetwanden en verlaagde plafonds. Tegen de rechtermuur bevond zich in 1997 nog een stookplaats die thans verdwenen is. Aan de linkerkant was tegen de zuidmuur achterin het voorste gedeelte nog een gang aanwezig die thans verdwenen is.

De achterste helft van het pand heeft ook modern afgewerkte ruimten. In dit gedeelte bevonden zich in 1997 een keuken en een achterkamer met links van de keuken tegen de zuidgevel een smalle gang. Deze indeling is nog min of meer herkenbaar. In de vroegere keuken is de trapopgang naar de bovenwoning afgetimmerd.

Tegen de dwarsmuur hebben aan beide zijden schouwen gezeten waarbij de achterste een oude schouw met bewerkte pilasters was die in 1997 nog aanwezig was. De plekken waar deze schouwen gezeten hebben zijn modern afgetimmerd. Vermoedelijk is de oude schouw verdwenen.

Bij de zijdeur bevindt zich de trapopgang die bevloerd is met rode Bremer zandstenen. In 1997 is vastgesteld dat de zuidelijke zijmuur op de begane grond 40 cm dik is.

De verdieping is overdekt met een enkelvoudige balklaag die is voorzien van kistplanken met een kwartbolle profilering. Het plafond in de balkvakken is vernieuwd.

Ook op de verdieping bevindt zich een vermoedelijk 17de-eeuwse dwarsmuur in het midden van het pand. Het voorste gedeelte vormt thans één grote ruimte. In 1997 waren hier nog een voorkamer en een achterkamer te zien en een gang aan de linkerkant. Deze interne scheidingswanden zijn bij de laatste verbouwing verdwenen. In de voorgevel zitten drie ramen met vensterbanken en vensteromtimmeringen en lambrisering. De twee ramen die oorspronkelijk de achterkamer hebben verlicht bezitten vensteromtimmeringen en afgezaagde vensterbanken. Tegen de noordwand bevindt zich een 19de-eeuwse

kachelnis met ronde boog die bij de oorspronkelijk voorkamer hoorde. Op de balken is de aftekening te zien van een verwijderd scheidingswandje tussen een smalle zijkamer en de voorkamer.

Het westelijke gedeelte achter de 17de-eeuwse scheidingsmuur heeft een klein stukje gang aan de linkerkant en rechts daarvan bevond zich vroeger de keuken. De brede keukenschouw die hier in 1997 nog bestond is niet meer aanwezig.

In het westen van het achterste stuk bevindt zich thans een achterkamer die de volledige breedte van het pand in beslag neemt. De wand tussen de vroegere keuken en de achterkamer bestaat uit geeltjes. De achterkamer heeft tegen de westwand een schouw met schoorsteenmantel van zwart marmer met scherpe witte aderen. Deze kamer heeft vensters met vensterbanken en vensterromtimmeringen. De kastjes onder de vensterbanken die in 1997 nog aanwezig waren zijn verwijderd daar er een CV voor gezet is.

In de 17de-eeuwse dwarsmuur bevindt zich een tweepaneelsdeur die van elders afkomstig is en via Monument & Materiaal hier terecht is gekomen.

Ook in de scheidingsmuur met de achterkamer geeft een tweepaneelsdeur toegang tot de achterkamer. Ook deze deur is van elders afkomstig en is via Monument & Materiaal hier terecht gekomen.

De kapconstructie met rechts de dakkapel met hijsbalk.

kapconstructie

De zolder heeft een borstwering en een steile kap. De kapconstructie bestaat uit vijf enkelvoudige dekbalkgebinten die deels van eikenhout en deels van naaldhout zijn. Ze ondersteunen een rondhouten sporenkap (in 1997 waargenomen) die thans afgetimmerd is. De kromme stijlen zijn van eikenhout (18,5 x 13 cm), de dekbalken (20 x 13 cm) en de flieringplaten (13 x 17 cm) van naaldhout. De korbelen zijn van eikenhout en de meeste windschoren zijn niet meer aanwezig. Een van de nog bestaande windschoren is in ieder van geval van eikenhout. De kromme stijlen zijn in de dekbalken gepend. De korbelen zijn onder en boven gepend. De windschoren zijn onder gespijkerd en boven gepend. De meeste windschoren zijn overigens niet meer aanwezig. In het achterste vrij diepe vak zijn op de flieringplaat aftekeningen van twee stroppen gevonden die erop duiden dat hier twee hangbalken zijn geweest. Hierop zat in 1997 nog een vlieringvloer.

De vijf gebinten vormen zes vakken waarbij het achterste, (meest westelijke) vak extra diep is.

De gebinten zijn genummerd door met een beitel gehakte telmerken. De gebinten staan niet op volgorde. Rechts zijn met een grote beitel gemaakte merken (ca. 5 cm) en links zijn kleine strepen (ca. 2,3 cm). Bij vier van de vijf gebinten konden telmerken gevonden worden. Bij het vanaf de voorkant gezien derde gebint waren ze niet zichtbaar.

Bij de waarneming in 1997 is vastgesteld dat er oorspronkelijk 22 sporenparen waren. Het voorste sporenpaar is afgezaagd toen het voorschild gemaakt werd ten koste van een geveltop. De sporen hebben gezaagde telmerken en ook de sporen staan niet op volgorde.

In het noordelijk dakvlak bevinden zich een brede nieuwe dakkapel in het derde vak en een vrij oud trijshuisje in het vijfde vak. Dit heeft een uitschuifbare hijsbalk. Op de zijkant van de meest westelijke dekbalk is een eigenaardige haak aangebracht die mogelijk iets te maken heeft met de aanwezigheid van een hijsbalk in het vijfde vak.

In het meest westelijke vak bevindt zich aan de zuidzijde een moderne loggia.

Een fors 19de-eeuws rookkanaal van geeltjes in het midden van de zolder is bij de laatste verbouwing opgeruimd.

De dakbedekking bestaat uit moderne zwarte golfpannen.

WAARDESTELLING

Oude Kijk in 't Jatstraat 66 heeft stedenbouwkundig waarde als onderdeel van een bouwblok met een bebouwings- en percelleringsstructuur van omstreeks het tweede kwart van de 17de eeuw die redelijk gaaf bewaard zijn gebleven. Hier moet de drup aan de linkerzijde genoemd worden. Verder is het pand stedenbouwkundig vooral van belang door de ligging op de hoek van twee historische straatwanden. Het pand is dan belangrijk als beëindiging van de historische straatwand van de Noorderhaven en ook van de westwand van de Kijk in 't Jatstraat.

Het bouwvolume heeft hoge monumentwaarde omdat hierin nog de vorm van een 17de-eeuws huis met steil dak bewaard is gebleven met een 19de-eeuwse aanpassing in de vorm van een voorschild.

De voorgevel heeft positieve tot hoge monumentwaarde als 19de-eeuwse lijstgevel waarin een 17de-eeuwse kern bewaard is gebleven. Het zelfde geldt voor de noordelijke zijgevel. Een aantal waardevolle elementen van de gevels dienen apart genoemd te worden:

-de winkelpui uit 1904 in de voorgevel;

-de nagenoeg complete privéstoep voor de gevel aan de Noorderhaven met inbegrip van het ijzeren hekwerk, mede omdat dergelijke stoepen vrij zeldzaam zijn in Groningen.

-Het trijshuisje op het noordelijk dakvlak is een opmerkelijke en karakteristiek element waarvan een voorloper al op de kaart van Haubois aangegeven is.

-De 19de-eeuwse kozijnen zijn waardevol. Inbreuk op de historische waarde vormt de vervanging van het meeste raamhout. Van belang voor de geschiedenis van het pand zelf is daarom het oorspronkelijke zesruitsvenster in de noordgevel.

Het casco heeft hoge monumentwaarde voor wat betreft de 17de-eeuwse dragende muren, balklagen en vooral de kapconstructie. Ook de dwarsgevel halverwege het huis behoort bij deze opzet en is waardevol.

Wat betreft de binnenwanden is de vermoedelijk oorspronkelijke dwarsmuur in het midden van het pand van grote waarde, verder zijn er restanten van 19de-eeuwse binnenwanden die positieve monumentwaarde hebben. De indelingsstructuur met de gang aan de linkerkant kan met enige moeite nog afgelezen worden. Ook de geeltjeswand van de achterkamer op de verdieping heeft waarde. De historische waarde van de indeling is verminderd door de latere verbouwingen en wijzigingen.

Er is in beperkte mate enig vooral 19de-eeuws historisch waardevol interieur overgebleven dat positieve monumentwaarde heeft. Hiervan moeten met name de marmeren haard in de achtergevel van de verdieping, de stooknis en enige vensteromtimmeringen genoemd worden. De twee tweepaneelsdeuren op de verdieping die van elders afkomstig zijn hebben indifferente monumentwaarde.

AANBEVELINGEN

Bij eventuele verbouwingen is nader bouwhistorisch onderzoek naar de buitenmuren, de interne dwarsmuur en de balklagen gewenst. De houtsoort van de balklagen en steenmaten van diverse muren zouden moeten worden vastgesteld en eventuele bouwsporen voor zover aanwezig.

BIJLAGE: Uittreksel uit het bouwdoosier van de dienst RO/EZ van de gemeente Groningen.

Adres : **Oude Kijk in 't Jatstraat 66 / Noorderhaven 2**
Bouwdoosiernummer : B 4917
D.I.V. bezoek : 17 november 2004

1904

J.D. Dijk krijgt een vergunning om in de voorgevel van het pand een winkelpui aan te brengen.

1919

J.D. Dijk krijgt een vergunning om de lijstgoot tegen de voorgevel aan de zijde van de Noorderhaven te vernieuwen.

1926

J.D. Dijk krijgt een vergunning om de twee bestaande privaten in Noorderhaven 2 te voorzien van een inrichting tot waterspoeling en de faecaliën af te voeren naar het gemeenteriool.

1965

B.U. Danhof krijgt een vergunning voor het in gebruik nemen van woonruimte voor bedrijfsdoeleinden.

1966 en 1981

H. Teuben krijgt een vergunning voor het aanbrnegen van een reclamelichtbak tegen de voorgevel en zijgevel van het pand.

H. Wierts